



# חוברת הדרכה

## יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל

### ויום העצמאות



## יום הזיכרון (מתוך אתר משרד הביטחון)

קיומו של יום זיכרון כללי לחללי צה"ל במלחמת העצמאות היה מוסכמה מובנת מאליה. אלא שעל הפרק עמדו בזמנו בעניין זה שתי בעיות מרכזיות: מתי לקיים את יום הזיכרון ומה יהיה תוכנו. שנים אחדות עברו עד להתגבשותו של יום הזיכרון הכללי לחללי מערכות ישראל המוכר לנו במתכונתו העכשווית.

ימי הזיכרון הראשונים לחללי מלחמת הקוממיות. בשנים 1949-1950 התקיימו ביום העצמאות עצמו, והיחידה להנצחת החיים בשיתוף עם צה"ל קבעה את סידורי האזכרה בבתי הקברות הצבאיים המרכזיים. השילוב בין שני האירועים- האזכרות לטפלים ושמחת העצמאות- היה טעון רגשית ומעשית. ולכן הועלו הצעות שונות לקיום יום הזיכרון. בדיון ציבורי זה ניתן משקל מכריע לעמדת המשפחות השכולות ונציגיהם ב"יד לבנים" ובמועצה הציבורית להנצחת החייל, שתבעו לקיים יום זיכרון כללי וארצי.

בראשית 1951 המליצה המועצה הציבורית להנצחת החייל לשר הביטחון שיום הזיכרון יהיה תמיד יום לפני יום העצמאות, יימשך יממה תמימה, וייקרא "יום הזיכרון הכללי לגיבורי מלחמת הקוממיות". לקראת יום הזיכרון השלישי (ב-1951) גובש תוכנו של היום על ידי ועדה מיוחדת, שהורכבה מראש היחידה להנצחת החייל במשרד הביטחון וחברים מהמועצה הציבורית להנצחה. תכנים אלו כללו צפירת דומייה, הדלקת נרות זיכרון, תפילות, שידורים מיוחדים ברדיו שהוכנו על ידי היחידה להנצחת החייל שכללו קריאת דברים על הטפלים ומעוזבונם, טקסים בבתי ספר ובבתי הקברות הצבאיים ו"זכור". עקרונות תוכנים אלה של יום הזיכרון הממלכתי מתקיימים עד היום.

בשנת 1952 הוחלט לראשונה במועצה הציבורית להנצחה על משלוח מעטפה מיוחדת ליום הזיכרון ובה מכתב למשפחות השכולות. נוהג הקיים מאז ועד היום. בשנת 1954 הוצע לקיים בתפוצות הגולה טקסי יום הזיכרון כמכשיר חינוכי ציוני, ולהדפיס פרח דם המכבים כסמל יום זיכרון- סמל שהתקבל מאז. במשך כל השנים קיימה המועצה הציבורית להנצחה דיון מקיף בשאלה כיצד לשמר את תודעת יום הזיכרון אצל כלל הציבור. חברי המועצה הציבורית להנצחה עמדו על הצורך בתקנת לדורות. מתוך גישה שיש עניין ציבורי-מדיני להתייחדות ציבורית עם האבל, טספו על אז הפרטית.

"חוק יום הזיכרון לחללי מלחמת הקוממיות וצבא ההגנה לישראל תשכ"ג-1963" שהתקבל בכנסת ב-27.3.63, נתן ביטוי רשמי לדרישות שהועלו על ידי המשפחות השכולות במועצה הציבורית להנצחת החייל. נקבע בו כי יום הזיכרון יתקיים מידי שנה ביום ד' באייר ויימשך יממה שתתחיל בערב קודם. כן נקבעו בחוק דרכי קיומו של יום הזיכרון. במשך השנים,

הוכנסו שינויים בחוק. יום הזיכרון הממלכתי בשמו ובנסח האחרון והמקיף ביותר נקרא: "יום הזיכרון הכללי לחללי מערכות ישראל".

החל משנת 1980 הוא מוגדר "יום הזיכרון גבורה ללוחמי צבא הגנה לישראל שנתנו נפשם על קיומה של מדינת ישראל וללוחמי מערכות ישראל שנפלו למען תקומת ישראל". היינ-חללי המחותרות וכן אנשי המוסד והשב"כ.

פתיחת אירועי יום הזיכרון מצוינת בצפירה בת דקה המושמעת בכל רחבי הארץ. לאחריה נערכות עצרות התייחדות. במקומות ציבוריים מועלות אבוקות זיכרון, אשר דולקות במשך כל יום הזיכרון עד לפתיחת חגיגות יטום העצמאות. רבים מדליקים נר זיכרון בבתיהם. טקס פתיחת יום הזיכרון והדלקת נר זיכרון נערך מידי שנה ברחבת הכותל המערבי בירושלים, במעמד נשיא המדינה והרמטכ"ל.

## **יום העצמאות** (מתוך מט"ח)

ה' באייר הוא יום העצמאות של מדינת ישראל. ביום זה בשנת תש"ח (1948) החליטה מועצת העם להכריז על הקמת המדינה. טקס הכרזת המדינה היה אמור להתקיים ביום סיום המנדט הבריטי בארץ ישראל, אך מכיוון שהתאריך לסיום המנדט נקבע לשעת חצות בליל שבת, 15 במאי 1948- הוחלט להקדים את הכרזת המדינה ליום שישי, ה' באייר (14 במאי). טקס הכרזת המדינה התקיים במוזיאון תל אביב הישן ברחוב רוטשילד בשעה ארבע אחר הצהריים. בטקס נכחו כל חברי מועצת העם ומחוץ לאולם המוזיאון התאספו אלפי אנשים נרגשים. הטקס היה קצר, כ-35 דקות, והוא הועבר בשידור ישיר ראשון בקול ישראל. דוד בן-גוריון עמד וקרא בקולו החזק והתקיף את מגילת העצמאות: "בארץ ישראל קם העם היהודי, בו עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, זוהי זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם, עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית לפיכך, אנו מכריזים בזאת על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל- היא מדינת ישראל".

הטקס ההיסטורי הסתיים בחתימת כל הנכחים, ובראשם דוד בן-גוריון, על מגילת העצמאות ובברכת "שהחיינו".

## **יום העצמאות- יום חג**

רוב החגים של עם ישראל נקבעו בתקופות קדומות מאוד ויש להם מסורות ומנהגים קבועים וידועים. גם חג מאוחר יחסית, כמו חנוכה, הוא בן יותר מאלפיים שנה. יום העצמאות הוא חג צעיר מאוד, שנקבע בשנת תש"ח. כבר בשנה הראשונה למדינה-

בשנת תש"ט- התקיים בכנסת דיון על יום העצמאות ובדיון זה ניסוי חברי הכנסת לברר את הקשר האפשרי בין יום העצמאות ובין חגי ישראל. פרופ' בן ציון דינור, שהיה היסטוריון וחבר כנסת, הצביע על שלושה מרכיבים המאפיינים את כל אחד מחגי ישראל:

א. הזיכרון ההיסטורי, כגון- זכר יציאת מצרים בחג הפסח.

ב. רעיון מסוים, כגון- מעבדות לחירות.

ג. סמל, כגון- מצה.

שלושת המרכיבים קיימים גם ביום העצמאות:

א. הזיכרון ההיסטורי הוא הניצחון המופלא של ישראל הקטנה על צבאות ערב.

ב. הרעיון הוא תקומת ישראל, חידוש הריבונות היהודית בארץ ישראל.

ג. הסמל הוא גדל המדינה.

חוק יום העצמאות התקבל בכנסת בשנת תש"ט. חוק זה כלל את התאריך ואת הקביעה שיום זה הוא יום שבתון במדינת ישראל, כמו שאר חגי ישראל. אך החוק לא עסק באופיו של יום העצמאות- לא במנהגים, לא בסמלים ולא בטקסים. אלה נקבעו במהלך שנת קיומה של המדינה וגם עברו שינויים, לדוגמא- בשנים הראשונות של המדינה נהגו לקיים ביום העצמאות מפגן צבאי גדול (בתל אביב או בירושלים), כדי להדגיש את חשיבותו של צה"ל לתקומת המדינה ולעצמאותה. בימינו כבר לא מקיימים מפגן צבאי מסוג זה, ומן המפגן של השנים הראשונות נותר רק המטס המיוחד שעורך חיל האוויר בשמי הארץ ביום העצמאות.

## **חגיגות יום העצמאות**

ליל העצמאות נפתח עם סיום יום הזיכרון לחללי מלחמות ישראל בטקס מיוחד- טקס פתיחת חגיגות העצמאות, שמתקיים מידי שנה בהר הרצל בירושלים. עוד שני טקסים נערכים באופן מסורתי ביום העצמאות- חידון התנ"ך העולמי לנער (בבוקר יום העצמאות) וטקס חלוקת פרס ישראל (בסיומו של יום העצמאות). יום העצמאות נחגג בעיקר בבילויים ברשות הרבים- ברחובות היישובים ובחיק הטבע. דגלי הלאום ודגלי צה"ל ואורות בידור בכל היישובים, ובערים הגדולות יש כמה בימות, חלקן בשכונת הרחוקות ממרכז העיר. על בימות אלה מופיעים זמרים, רקדנים ובדרנים וההופעות מלוות בזיקוקי דינור מרהיבים. שידורי הרדיו הטלוויזיה כוללים תוכניות בידור מיוחדות, כמו גם שידורים ישירים של שלושת הטקסים המרכזיים- טקס פתיחת חגיגות העצמאות, חידון התנ"ך העולמי וטקס חלוקת פרס ישראל.

## בין יום הזיכרון ליום העצמאות / אסא כשר

למדינת ישראל ארבעה סמלים. כולם קרובים לליבי, כמו שהם, ולא ארצה לראות שיני קל שבקלים באף אחד מהם. אדרבה, ארצה לראות כל ילד וילדה שלט מבינים אותם היטב ומכבדים אותם כראוי. דגל מגן דוד כחול-לבן, המטן "התקווה" וסמל המטרה עם עלי הזית. ועוד אחד: הצירוף של יום הזיכרון ויום העצמאות, בזה אחר זה. הצירוף הזה מיוחד במיט, גם בהשוואה לסמלים האחרים, גם בהשוואה למנהגי העמים.

בעיניי הוא יותר עמוק ומוצלח מן הסמלים האחרים. אני יכול לתאר לעצמי שלמדינת ישראל היה דגל אחר. הרי היה מי שחשב על דגל שבעה כוכבים זהובים. אני יכול לתאר לעצמי המטן אחר. הלא ראיתי נוסח אחר של "התקווה" וראיתי שירים אחרים שרצו להיות המטן. ואני יכול לתאר לעצמי סמל אחר, לא מטרה. אבל אני לא יכול לתאר לעצמי שום שיבוץ אחר של יום הזיכרון בלוח השנה הישראלי שיהיה טוב יותר, חכם יותר, מרגש יותר, מאשר ביום ד' באייר, צמוד ליום העצמאות.

הצירוף המיוחד הזה מבטא, את החובה לזכור, להכיר ולהוקיר את הנפלים, גם בתוך השמחה על העצמאות הלאומית של העם היהודי, במדינתו.

שנית, את החובה להבין את ההקשר ההיסטורי של הנפילה, במסגרת הפעלת הכוח ובניין הכוח של הזרוע הצבאית של המדינה. ושלישית, שאים להפריד בין השניים.

סמיכותם של יום הזיכרון ויום העצמאות באה לומר לנו שראוי להיכנס ליום העצמאות מתוך יום הזיכרון, ראוי להיכנס אל השמחה גם מתוך נימה של עצבות, וגם ראוי להתרפק על דמויותיהם של הנפלים בתוגה, בשברון לב, עם נימה של תחושת עצמאות, שהיא נימה של תודעת אחריות.

לפעמים מספרים לנו האנשים שקשה לעבור מיום הזיכרון אל יום העצמאות. זו עדות הנעוצה באי הבנה. הצירוף של יום הזיכרון ויום העצמאות אינו צירוף של יום שכולו אך ורק תוגה עם יום שכולו רק ורק שמחה. במעבר מיום הזיכרון ליום העצמאות, אדם כמו מעביר את שיווי המשקל שלו "מרגל לרגל", מן הרגל העומדת על היגיון, אל הרגל העומדת על האחריות. ובשני הימים, רגל אחת עומדת פה ורגל אחת עומדת שם.

## פעילויות לשכבות ד'-ו'

### פעילות מס' ו- חברות אמיתית

#### מטרות:

1. החניכים יכירו את מושג הרעות.
2. החניכים ירצו לקיים קוד של אכפתיות בין חברי הקבוצה.
3. החניכים יתוודעו לסיפור גבורה המבטא את ערך הרעות והחברות.

#### מהלך הפעילות:

##### חלק א':

מסע אלונקות בעקבות חברות אמת- הסבירו לחניכים כי הם יוצאים עתה למסע מפרך וקשה שידרוש מהם גילוי אומץ לב, הקרבה ובעיקר הרבה עזרה ואכפתיות מכל אחד כלפי שאר חבריו לקבוצה. קשרו לכל אחד על העיניים חתיכת בד והובילו אותם מכוסי עיניים במסלול. בכל תחנה שתגיעו אליה, הורידו לחניכים את כיסויי העיניים ותנו להם לעבור את "המכשול".

##### תחנות מאתגרות כגון:

❖ **רשת עכביש**- רשת חבלים עם חורים ברוחב גוף ממוצע של חניך. עליהם להעביר את כל חברי הקבוצה דרך הרשת, תוך שמירה על חוקים נקטים ובסיסיים: אסור להשאיר אף אחד מאחור, אסור לעקוף את רשת העכביש, אסור לגעת ברשת ואסור לחזור אחורה.

❖ **חציית חבל**- חבל מתוח בין שני עצים בגובה המותניים. על כל החניכים לאחוז ידיים ולעבור את החבל מבלי לגעת בו ומבלי לעזוב ידיים. אסור להשאיר אף אחד מאחור.

❖ **הובלה בעיניים עצומות**- יש לחלק את החניכים לזוגות ולתת להם להוביל אחד את השני בזוגות, כשאחד החניכים מכוסה עיניים והשני מוביל אותו. כשהחניכים מסיימים את המסע, אמרו לחניכים: סיימתם את המסע בהצלחה- הצלחה מבחינתנו היא האופן בו גיליתם חברות ועזרה הדדית.

##### חלק ב'- דיון:

❖ מי יודע מה היא רעות?

**רעות היא חברות אמת בה עושים אחד למען השני הכול, אפילו מקריבים את החיים אחד למען השני.**

- ❖ האם יש לכם דוגמאות למקרים של סוג חברות שכזה?
- ❖ האם אתם מצפים שחבר שלכם תמיד יהיה שם בשבילכם? בטוב וברע?
- ❖ האם אתם נמצאים עבור החברים שלכם כשהם צריכים אתכם?

### חלק ג':

1. תע לכל חניך רצועת בריסטול ופזרו בין החניכים הגדרות של חברות (נספח א') וצבעים. בקשו מכל חניך לכתוב ולקשט משפטים שמגדירים לדעתו קשר של חברות טובה. כאשר חניכים מסיימים תלו את הכרזות שהחניכים הכינעו על הקיר.
2. במעגל, החניכים יציגו את הכרזות שעשו.

### סיכום:

נסחו עם החניכים אמנת חברות, כתבו על בריסטול ובקשו מכל אחד לקחת גואש אדום ולחתום עם האצבע על האמנה וכדאי לתלות את האמנה אחר כך במקום מרכזי בחדר.

#### **נספח א' - "הגדרות למושג חברות"**

ישנם שיגידו שחברות זה להיות עם האדם בלב ובנפש כמו גוף אחד, להרגיש מה שהוא מרגיש, לחוות מה שהוא חווה, לכאוב לדמוע אך גם להבין, לתמוך ובעיקר להיות לצידי ברגעים של קושי, ברגשים של חולשה, ברגעים שלא תמיד הכול מתנהל כפי שצריך. חבר טוב זה אדם שתגן בגופך למענו, תאהב אותו כמו שהוא, מבלי רצון לשנותו ותהיה עימו תמיד ותאהב אותו.

חברות בעיניי, היא קשר בין בני אדם, בו כל אחד יכול להיות הוא עצמו. חבר טוב מקבל את חברו כפי שהוא- ללא שיפוטיות וללא ביקורת.

חברות אמיתי וכנה מהי? כיצד נבנית אותה חברות מיוחדת? האם רק מתי שנוח לצד אחד? חברות צריכה להיות בטוב וברע, בעצב ובצחוק ובקיצור בכל מצב ללא תנאים. וגם אם יש חילוקי דעות צריך להיעזר ולהיתמך באותה חברות, כי חברות אמיתית נמדדת בעת צרה!

חבר אמיתי זה אותו אחד שיאהב אותך יותר מאשר את עצמי, יהיה איתך בכל מצב קשה וקל. חבר אמיתי הוא חבר שיעזור לך תמיד ללא גבולות, ללא אינטרס. חבר אמיתי יכאב את כאבך! חבר אמיתי ישמח בשמחתך! חבר אמיתי יקריב למענך!

חברים אמיתיים הם אלה, שכשאתה צריך אותם, לא יעזבו אותך גם אם תגיד להם. חברים אמיתיים יגידו לך את האמת ולא את מה שאתה רוצה לשמוע. חברים אמיתיים יודעים עלייך הכול ואוהבים אותך בכל זאת.

## פעילות מס' 2- יום הזיכרון האישי והקולקטיבי

### מטרות:

1. הצפת התחושות והסיפורים האישיים, אשר עולים ביום הזיכרון לחללי מערכות ישראל.
2. משמעותו האישית של יום הזיכרון עבור כל חנך.
3. החנך יבין, כי זיכרון הוא דבר משותף לאנשים רבים.
4. החנך יבין, כי חברה אינה יכולה להתקיים ללא זיכרון.

### מהלך הפעילות:

#### חלק א':

1. **קירות מדברים**- יש לתלות שני בדים או בריסטולים גדולים על הקיר ולרשום עליהם: 1. "יום הזיכרון בשבילי...". 2. "בזמן הצפירה אני חושב על..." החנכים מתייחסים למשפטים על ידי כתיבה או ציור.
2. חוזרים למעגל ומקריאים את שכתבו. מי שמוכן מסביר למה כתב או צייר.
3. **דיון**- איך אתם מתחברים ליום הזיכרון: את מי אתם זוכרים ביותר הזיכרון? מה המשמעות של יום הזיכרון בעיניכם?

#### חלק ב':

**סמלים**- יושבים במעגל ומפזרים על הרצפה תמונות הקשורות לישראל (**נספח א'**). כל חנך לוקח סמל ומסביר למה בחר את הסמל הזה ומה הוא מסמל עבורו.

#### חלק ג':

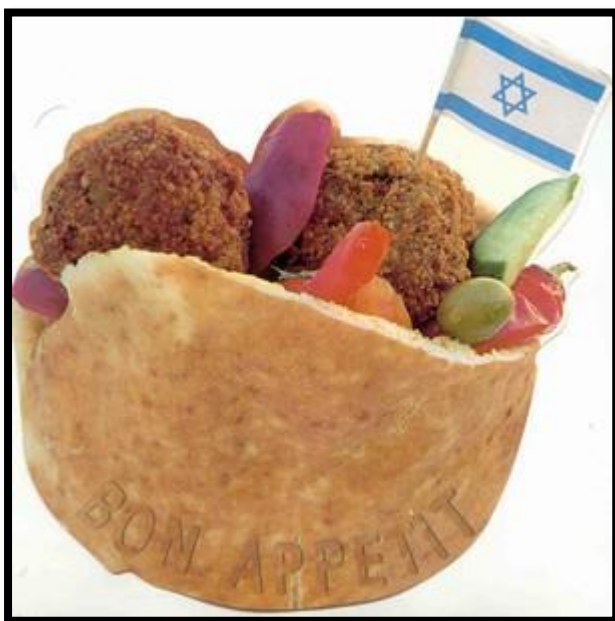
מתחלקים לקבוצות. כל קבוצה צריכה להציג בדרך מקורית (הצגה, ציור, חידון ועוד) את יום הזיכרון בעיני קבוצתה. **הנחיות לקבוצה:** איך זוכרים? מה זוכרים? איך הם מרגישים כלפי יום זה? האם אדם אחד יכול להחליט לא לזכור?

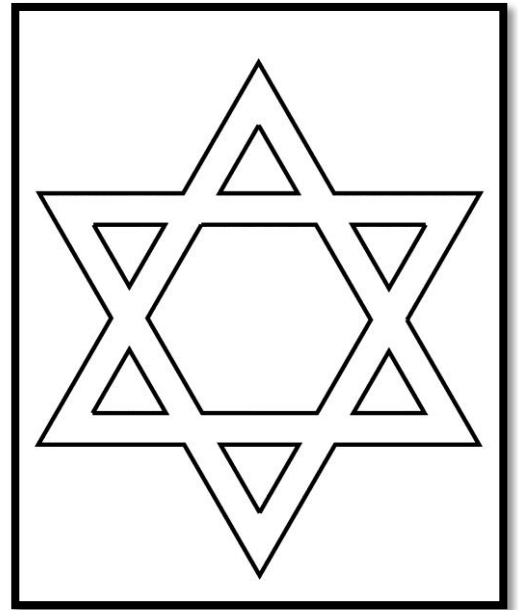
#### סיכום:

יושבים במעגל. כל קבוצה בתורה מציגה את שיצרה.  
**דיון לסיכום:** איך הרגשתם במהלך ההכנה? האם הזיכרון היה משותף לכולם? האם מדינה יכולה להתקיים ללא זיכרון?



נספח א'- דוגמאות לסמלים ישראלים





## פעילות מס' 3 - ערב ישראלי

### מטרות:

1. החניך יחווה את אוירת יום העצמאות.
2. החניך יעסוק בהיבטים הקשורים לארץ: מקומות, שירים ומאכלים.

### מהלך הפעילות:

#### חלק א' - תחרות בין קבוצות:

- ❖ **מפה אילמת** - כל קבוצה מקבלת מפה אילמת של ישראל ועליה לסמן בה כמה שיותר יישובים (יש להקציב זמן).
- ❖ **מבחן השירים** - כל קבוצה מקבלת שיר עם מילים חסרות שעליה להשלים. הקבוצה הראשונה שמסיימת מנצחת.
- ❖ **תפזורת קיבוצים** - כל קבוצה צריכה למצוא בתפזורת כמה שיותר קיבוצים (יש להקציב זמן).

#### חלק ב' - כוכב נולד:

- מתחלקים לזוגות/קבוצות (אפשר גם יחידים) ועורכים תחרות שירי ארץ ישראל. סיכום - ארוחה ישראלית: כדאי לחלק את החניכים לקבוצות קטנות, כאשר כל קבוצה תהיה אחראית על חלק בארוחה - סלט, חומוס, פלאפל וקינוח. בתיאבון 😊



## פעילויות לשכבות ז'-יב'

### פעילות מס' ו- החטא ועונשו

#### הקדמה:

הפעילות עוסקת בנושא החברה הישראלית, בסגנון "החטא ועונשו". מדובר בחטאים שכל אחד מאיתנו חוטא בהם מפעם לפעם, כאשר במהלך הפעולה נחקור אותם ונדון בהם. הפעולה ארוכה ולכן כדאי לבחור חלק מהחטאים או לחלק את הפעולה לשתי פעילויות.

#### חלק א'- החטא הראשון- גזענות:

1. מחלקים את הקבוצה לארבע קבוצות וכל קבוצה מקבלת דף עם חמישה שמות של אנשים שאינם מכירים: אלכסיי פוזקוב (רוסי), אחמד אל סלים (ערבי), טליה כהן (אשכנזייה), יוסי אבוטבול (מזרחי), ומהרטה טדסה (אתיופית). על הקבוצה לתאר את כל אחת מהדמויות אך ורק על סמך השם שלה: מי היא הדמות? מה העבודה שלו/שלה? מה מצבו/ה המשפחתי? מה התחביבים שלו/ה? וכו'.

2. לאחר מכן עליהם לצייר כל אחת מן הדמויות.

3. לבסוף כל קבוצה מציגה את הדברים.

**למדריך:** לרוב התוצר של הקבוצות מצביע על שכל דמות קיבלה את המאפיינים שלה בהתאם לשם שנתן לה, מה שאומר שיצרנו סטיגמות ודעות קדומות על האנשים בלי להכיר אותם כלל וכלל...

4. דיון:

❖ איזה סטיגמות אתם מכירים?

❖ מה אתם חושבים על גזענות בחברה הישראלית (והאם היא קיימת)?

❖ איפה היא קיימת בחברה שלנו?

❖ האם יש מה לעשות כדי למנוע אותה?

❖ האם יש בכלל צורך למנוע אותה?

#### חלק ב'- החטא השני- התנשאות ופערים בחברה:

1. מותחים חבל באמצע החדר. המנחה הוא סלקטור במסיבה הכי שווה בעיר (כדאי לשים מוזיקה, על מנת ליצור אווירה). המשתתפים בפעולה הם אנשים שרוצים להיכנס למסיבה. בכל פעם המנחה בוחר חוקיות אחרת שלפיה הוא עושה את הסלקציה ולמשל: מכניס כל מי שעם ג'ינס, כל מי שיש לו שיער קצר, כל מי שאוהב לטייל וכו'. על המשתתפים לנסות להבין ולגלות את החוקיות.

## 2. דיון:

- ❖ מה הרגשתם כשהכניסו אתכם למסיבה ואת החברים שלכם לא?
- ❖ מה הרגשתם כאשר נשארתם בחוץ?
- ❖ אתם חושבים שהמצב הזה באמת קיים או שעשינו את זה סתם בשביל המשחק?
- ❖ איפה רואים את הפערים בחברה שלנו?
- ❖ האם הפערים האלו נגעים לכולנו?

### חלק ג'- החטא השלישי- אדישות:

1. כל אחד מקבל כרטיסייה. מצידה האחד כתוב "אמת" ומהצד השני כתוב "שקר".  
המנחה קורא כותרות שהופיעו בעיתון בעבר או בימים האחרונים, וכל חניך צריך להרים את הכרטיסייה לפי מה שהוא חושב- אם הוא חושב שהדבר באמת התרחש מרים "אמת", אם הוא חושב שלא התרחש באמת מרים "שקר".

## 2. דיון:

- ❖ האם אתם קוראים עיתונים? מסתכלים על הכותרות? באיזו תדירות?
- ❖ איזו כותרת הייתה נראית לכם לא אמיתית והתבררה כאמיתית?
- ❖ האם העיתונים משקפים לדעתכם את המציאות או שיש בהם הטיות ודברים לא נכונים?
- ❖ כמה פעמים הסתכלתם על הכותרות בעיתונים והזדעזעתם?
- ❖ האם יש לנו אחריות להיות מודעים לנעשה בחברה שלנו?

### חלק ד'- החטא הרביעי- אטימות:

1. על הלוח רשום המשפט: "מתי בפעם האחרונה..."  
על הרצפה דפים עם המשפטים הבאים (להכין 2 מכל אחד):
  - הקשבת למישהו בכנות (ולא רק שמעת אותו)?
  - עזרת לאדם שהיה זקוק לעזרתך?
  - הבחנת באירוע גזעני בסביבתך? (בית ספר, תור למשהו, מסיבה וכו').
  - הבחנת בפער חברתי במקום קרוב אליך?
  - חקרת בעיה חברתית שקיימת בחברה שלנו?
  - עשית משהו כדי לשנות דבר שנראה לך לא נכון בחברה?

2. דיון קצר:

- ❖ אתם חושבים שהדברים הללו קשורים לכל אחד מאיתנו?
- ❖ האם עלינו לשים לב לדברים הללו?
- ❖ האם עלינו לשנות אותם?

### סיכום:

מסכמים את החטאים השונים ומה ראינו בכל אחד מהם...  
אנחנו, כנער בחברה הישראלית שפעיל במסגרת תנועת נער או מועדון נער, יכולים לקחת חלק יותר גדול בפעילותנו למען החברה ולהיות יותר מעורבים בנעשה בה. הדבר יכול להתבצע בחינוך בני נער אחרים (למשל בפעולות) או בפעילות בחברה למען מטרה שחשובה לנו.

## פעילות מס' 2- ישראל חברה במשבר

### מטרות:

1. הכרות עם הגבולות הנחצים בדמוקרטיה הישראלית.
2. נקיטת עמדה מול המציאות הגזענית מתוך בירור מעמיק של המושג גזענות.
3. בחירת עמדה במציאות ולקיחת אחריות על מעשה שמקדם חברה שפויה וערכית ולא גזענית.

### מהלך הפעילות:

#### חלק א'- רביעיות גזענות:

1. כל חניך מקבל 4 פתקים ומגריל מגזר שיש כלפיו אווירת דה לגיטימציה לאחרונה במדינה- עובדים זרים, פליטים, ערביי ישראל, פלסטינאים, שמאלנים, חרדים, רוסים, הקהילה הגאה וכו'.
- כל חניך ממלא על המגזר שבחר 4 אמירות גזעניות כלפיהם. משחקים רביעיות (לדוגמא- "האם אתה עובד זר?", "כן", "אתה מעביר מחלות?", "כן...").

2. עיבוד והגדרת המושג גזענות:

- ❖ היה לכם קל לכתוב את האמירות הגזעניות?
- ❖ מאיפה צמחו האמירות האלה?
- ❖ האם האמירות הם מה שחלחל לנו לתודעה, מה שאנחנו באמת חושבים של אנשים, או שזה נאמר לגמרי בצחוק?

3. מנסים להגדיר ביחד את המושג "גזענות" וכותבים על פלקט. ניתן להשתמש בהגדרות שבנספח א'.

**מדריך:** תופעת הגזענות נהייתה הקונצנזוס היום בישראל. הלגיטימציה שלה שהתגברה בקצוות המחנה, סחפה את כולנו למערבולת יצרים ושנאה. בפעולה הקרובה ננסה להיכנס לעומקה של התופעה ולהכיר את ביטוייה בחודשים האחרונים. בואו נשוחח על גזענות ממקום כנה ומחייב.

### **חלק ב' - גזענות כפי שהסברתי לביתי/טאהר בן ג'לון**

טאהר בן ג'לון הוא סופר ממוצא מרוקאי הכותב בצרפתית. נולד במרוקו בשנת 1944 וחי כיום בפריז. פרסם רומנים, קבצי סיפורים ומסות. "הגזענות כפי שהסברתי לבתי" ראה אור בצרפת 1998 ואומץ על ידי מערכת החינוך.

#### **תגיד, אבא: מזה זה גזענות?**

**מתוך טאהר בן ג'לון הגזענות כפי שהסברתי לבתי**

**תגיד, אבא: מה זה גזענות?** הגזענות היא התנהגות נפוצה למדי. היא משותפת לכל חברה אנושית והפכה, למרבה הצער, לשגרתית מאוד בכמה ארצות, כי קורה לפעמים שאף אחד לא שם לב לזה. ההתנהגות, שאותה אנחנו מכנים גזענות, באה לידי ביטוי בכך שאנחנו נזהרים מפני בני אדם אחרים, השונים מאיתנו במראה החיצוני ובמאפיינים התרבותיים שלהם, ואף בזים להם לעיתים.

**כשאתה אומר שזאת התנהגות נפוצה, אתה מתכוון לומר שהיא נורמלית?** לא. העובדה שהתנהגות כזו או אחרת היא נפוצה לא עושה אותה נורמלית. באופן כללי, לאדם יש נטייה להיזהר מפני מי ששונה ממנו, למשל מפני אנשים זרים. זוהי התנהגות עתיקה כמו האדם עצמו, היא אוניברסלית ומשותפת לכל בני האדם.

**אם היא משותפת לכל בני האדם, אז גם אני עלולה להיות גזענית!** קודם כל, טבעם הראשון והספונטני של ילדים אינו גזעני. ילד לא נולד גזעני. אם הוריו או קרוביו לא הכניסו לו לראש רעיונות גזעניים, אין שום סיבה שהוא עצמו יהפוך לכזה. אם, למשל, יגרמו לך להאמין שבני האדם שצבע עורם לבן הם עליונים על בני האדם שצבע עורם שחור, אם תתייחסי ברצינות לקביעה הזאת, ייתכן שתנהגי בצורה גזענית כלפי השחורים.

מה זה עליון? זה, למשל, להאמין שמי שצבע עורו לבן הוא יותר אינטליגנטי ממישהו שצבע עורו אחר, שחור או צהוב. במילים אחרות, השוני החזותי בין גוף אנושי אחד למשנהו אינו כולל בשום פנים ואופן אי-שוויון מכל סוג שהוא.

**אתה חושב שאני יכולה להפוך לגזענית?** זה יכול לקרות. הכול תלוי בחינוך שתקבלי. עדיף לדעת שזה כך ולמנוע זאת מראש, כלומר לקבל את הרעיון שכל ילד או כל מבוגר עלול, יום אחד, להרגיש או לנהוג בצורה דוחה כלפי מישהו שלא עולל לו כל רע, רק מפני שהוא שונה ממנו. זה קורה לעיתים קרובות. כל אחד מאיתנו יכול, ביום מן הימים, לנהוג באופן פסול, להתמלא ברגש שלילי. אדם זר לנו יכול להרגיז אותנו, אנחנו עלולים לחשוב שאנחנו יותר טובים ממנו. אנחנו חשים כלפיו רגש עליונות או רגש נחיתות, אנחנו דוחים אותו ומסרבים לראות בו שכן, עוד פחות מכך חבר, רק משום שמדובר במישהו שונה.

דיון:

- ❖ אתם מסכימים עם ההסבר שלו לגזענות?
- ❖ למה שונה מעורר בן פחד ולא סקרנות לדוגמא?
- ❖ איך אפשר להתמודד עם פחד שיש לנו היום מהשונה?
- ❖ למה לדעתכם הגזענות התפרצה בכזאת עוצמה לחיים שלנו פתאום?
- ❖ איזה לגיטימציה נתנה הגזענות ליחס שלנו לאנשים? במה זה מתבטא?

### חלק ג'- הכרות עם מקרי גזענות מהחודשים האחרונים

1. על הרצפה פורסים כתבות מהתקופה האחרונה על מקרים של גזענות כלפי מגזרים שונים. קראו את הכתבות ובחרו תופעה אחת שאתם מאוד כועסים עליה.

2. דיון:

- ❖ האם אתם ערים לתופעות אלה?
- ❖ איזה מקרה הכי מקומם אתכם ולמה? ספרו מה אתם יודעים עליו
- ❖ למה לדעתכם מרימה פתאום הגזענות את ראשה?
- ❖ איזה תגובות אתם שומעים על התופעות האלה? בבית? בבית הספר? ביישוב?

3. צפייה בפרק 7 מהסדרה "מה אתם הייתם עושים" שעוסק בגזענות.

לאחר הצפייה מקיימים דיון:

- ❖ אז מה ראינו בפרק? מה ההתרחשויות המרכזיות?
- ❖ הייתה דמות שהזדהיתם איתה? שהייתם נוהגים כמוה? וחשוב לכוון את החניכים לענות בכנות.
- ❖ עם איזו דמות לא הסכמתם? מה אתם הייתם עושים?
- ❖ היו לכם מקרים דומים בחיים? לאו דווקא כלפי ערבים, אבל מקרים שהייתם עדים לגזענות כלפי מישהו אחר ולא התערבתם? למה?
- ❖ מה דרוש מאדם להצליח לזהות גזענות ולהתנגד לה?
- ❖ ואם נחשוב על זה בצורה רחבה יותר, יש מישהו שמתנגד לגזענות שמתרחשת היום במדינתנו?



## **סיכום ובחירה בעשייה:**

1. "לא אשתוק כי ארצי שינתה את פניה"- שיחה על תחושת המחויבות של התניכים של המציאות ועל המדינה שלנו. מקשיבים/ קורים את השיר "אין לי ארץ אחרת".

### **שאלים:**

- ❖ מה מתאר השיר?
  - ❖ האם אתם מזדהים עם התחושה הזו "אין לי ארץ אחרת"?
  - ❖ מה הכוונה "לא אשתוק כי ארצי שינתה את פניה"?
  - ❖ האם זו אמירה מחיבת בשבילכם בימים אלו של ערעור הדמוקרטיה?
2. בחירה בעשייה- על פלקט מצויר מעגל השייכות של הקבוצה במעגלים הולכים ומתרחבים (אני, משפחה, כיתה-שכבה-בית ספר, יישוב, מדינה). כותבים בכל אחד מהמעגלים מה הדבר שאפשר לעשות במסגרתו כדי להיאבק בגזענות.
- ❖ כל אחד מספר מה כתב.
  - ❖ לאיזה מעגל אנחנו יכולים להיות הכי משמעותיים?
  - ❖ איזה משימה אנחנו רוצים לקחת על עצמנו?

### **נספח א'- הגדרות לגזענות**

"הגזען מאמין בעליונות גזעי אדם עליונים מול גזעי אדם נחותים"  
**מתוך מילון ספיר**

"גזענות", באה לידי ביטוי בכך שאנחנו נזהרים מפני בני אדם אחרים, השונים מאיתנו במראה החיצוני ובמאפיינים התרבותיים שלהם, ואף בזים להם לעיתים."  
**מתוך הספר "הגזענות כפי שהסברתי לבתי" מאת טהאר בן גילון**

"הגזענות היא ייחוס ערך, כללי או מסוים, להבדלים ממשיים או מדומים לטובתו של המפליל ומתוך פגיעה בקורבן, וייחוס הערך נועד להצדיק תוקפנות או זכויות יתרות..."  
**מתוך הספר "גזענות" של אלבר ממי**

"גזענות היא עמדה והתנהגות המפלה בין בני אדם על רקע צבעם או על רקע השתייכותם האתנית, הלאומית או הדתית."  
**מתוך אתר משרד החינוך**